

A hajótöröttek szigetén

Látogatás az ujonnan szervezett gyűjtőfogházban

Budapest, július 23.

Budapest gyűjtőfogháza ott áll a rákosi temetők tözsomszédságában. A csillagalaku nagy, modern börtönrendszerben épített épület vasrácsos ablakaiból, a kert magas falain túl, ellátni Rákos tág mezőire, ahol a szabadság kezdődik. Még rövid idővel ezelőtt sűrűn váltakoztak a nagy ház lakói. Kisebb-nagyobb büntetéssel sújtott mindkét nembeli foglyok és fegyencek a vizsgálati fogságon túl is itt töltötték el rabságuk egy részét. Most megváltozott képet ad a gyűjtőfogház társadalma. 570 internáltja között alig van felnőtt férfi vagy nő. Ezeket, befejezett vizsgálati fogság után azonnal vidéki intézetekbe szállítják. A gyűjtőfogház most kizárólag kiskoru bűnösök, a gyermekbiróság elítélteinek lakóhelye és szigorított javítóintézet. Csak a női kórház ágyaiban nyögdéssel, sopánkodik egy-egy Mária-Nosztéréről idekerült asszony.

A fogház ugynevezett „kisháza” a női foglyok tartózkodási helye. Ide kaptam látogatási engedélyt. Kalauzaim, két rokonszenves, bájos, finom, modern hölgy, a női osztály tanitónői, akik a gyűjtőfogház új rendeltetése óta a kiskoru fogolynők és javítóintézetbeli növendékek szellemi és erkölcsi fejlődését vezetik. Az első emeletre megyünk fel először. Ez a fogságban levő kiskorúak osztálya. Itt külön cellákban tartózkodnak azok, akiknek bűnben még nem döntött a bíróság és akik valamilyen kisebb fegyelmi kihágás miatt ideiglenesen vannak elkülönítve a többitől. Ott ülnek a kis rekesz egyetlen faszékén, fiatal arcukat, melyre az élet már bekörmölte a maga kiméletlen vonásait, a magas, rácsos ablakon besurránó nap világítja meg. Valamilyen kézimunka mindegyik kezében van, de kevés dolgozik rajta. Nyugtalanul fel és alá járnak az alig két lépés hosszú cellában, vagy tétlenül ölbe ejtett kézzel merednek maguk elé. Feltűnő, hogy milyen sok van közöttük, akik a közeledő anyaság jeleit viselik magukon.

Megszólítom az egyiket, R. Erzsébetet. Cellája ajtaja mellett függő kis tábla magyarázza, hogy 1896-ban született, bűne lopás és erkölcs elleni vétség. Másodszor van fogságban.

— Ki a gyermeke atyja? — kérdeztem tőle.

Egy pilanatig meglepetten néz reám, aztán a vállát vonogatja:

— Nem tudom, kérem!

Ez lesz az első gyermeke?

Nem, kérem, a harmadik... az első még otthon született a falumban, a második, mikor először voltam itt.

— Nem resteli, hogy fogházban kell gyermekét a világra hozni?

Lesüti a szemét, de aztán őszintén feleli:

— Ha már így van, jobb ha itt jön a világra. Legalább gondoskodik róla a menhely és ameddig szoptatom, nekem is jó dolgom lesz, nem kell dolgoznom és eleget kapok enni.

— Itt, a kiskorúak fogházában, bizonyára igen sok a gyermekgyilkos anya? — kérdezem egyik kísérőmtől, mikor elhagyjuk a cellát.

— Ugy van! És megállapítható, hogy ezeket a szerencsétleneket is, akik tulnyomólag cselédsorból, vagy az éjjeli utcák szennyéből kerültek ide, leginkább a szerelem rontotta meg. A „nagyságos ur”, vagy a „fiatal ur” elcsavarja a fejüket, a nagyságos asszony megtudja és kiteszi őket az utcára — a többi aztán magától jön.

A folyosó másik végéről, egy zárka vastag ajtaján át rémes, kiméletlen asszonyi sikolyok törnek most felénk.

— Ki ez? — kérdezem megdöbbenve.

— A Strausz Laura! — feleli kísérőnőm. — Tizenhét éves és hirhedt csalónő. Egy varrógépgyár ágenese volt és így nyílt alkalma mindenféle csalásra, sikkasztásra. Nagyon értelmes, ügyes leány. A fogházban tanult meg gép- és gyorsírni és a könyvvitelt is elsajátította. Rendszerint szófogadó és türelmes, de néha, ha erőt vesz rajta a hisztériája, akkor rettenetes. Tör, zuz, megragadja az enged-

mességet és tiszteletet, úgy, hogy kénytelenek vagyunk sötét zárkába csukni. Ott aztán a végkimerülésig tombol.

Odaérünk a cellához. Halálsápadt, feldult arc, dühben lángoló szemek merednek ránk a sötétből.

— Ki akárok menni, — rikoltja Strausz Laura. — Miért tartanak itt fogva... gyalázat, aljasság... és a kedvesemet ereszék be hozzám!

Tovább megyünk... Még az épület másik szárnyában is felénk csap a makacs kiáltás: „A kedvesemet bocsássák be hozzám!...”

— Borzasztó, — magyarázza a tanító-kisasszony, — hogy valamennyi a kinn folytatott szerelmi élet után sóvárog. Romlottságukat mint valami szép és dicső dolgot ékesítik fel kevésbé tapasztalt társnőik előtt, ha erre alkalom nyílik.

— És csakugyan nyílik rá alkalom?

— Sajnos, igen!... Most kevés itt a felügyelet. 232 személyhez ketten vagyunk tanítónők, mellettünk 6 felügyelőnőt és 2 ápolónőt alkalmaztak. Ez nem elég. Az is baj, hogy nem elég a magánzárka, a kiskorúak közös hálótermekben alusznak. Esténként megtörténik, hogy felügyelet nélkül vannak együtt. Akkor a legszomorubb oktatásban részesítik egymást, amíg közbe nem lépünk, vagy jutalom reményében egyik el nem árulja a másikat.

Két fogházór kísérete mellett tíz leány, a gyűjtőfogház szürke ruhájába öltözött, halad el mellettünk. Egymás mögött mennek, kendőjüket mélyen homlokukba huzzák, alóla vetnek sunyi tekintet felénk, miközben alázatosan hangzik el ajkukról a „kezét csókolom”. 13—17 esztendősek lehetnek.

Ez a fiatal tolvajbanda, melynek tagjai tervszerűen fosztogatták a divatárúüzleteket. Tollakat, kócsagokat, csipkét, szalagot, kezyüt tulajdonítottak el nagy mennyiségben, a lopott árut részben megtartották, részben pedig ur-asszonyoknak adták el. A kérdésre, hogy miért követték el a tolvajlást, azt feleleték, mert ők is szépek, elegánsak akartak lenni, mint a színésznők.

A fogház és a szigorított javítóintézet női rabjainak legfőbb és legragyogóbb ideálja különben a színpad. Kérdezősködéseimre azt a felvilágosítást kaptam, hogy különösebb, érdekesebb tehetségű a legritkábban akadt közöttük, a színészethez azonban valamennyi hajlamos érez és a kis, obszkurus variéték csillagai közül nem egy volt a rákospalotai javítóintézet, vagy a gyűjtőfogház lakója. Azokkal, akik irni tudnak, megíratják élettörténetüket. Durva ákom-bákom az egyik írás, a másik külső alakra és tartalomra nézve is fejlettebb intelligenciáról tanuskodik. Leplezetlen önvallomások tódulnak ki a sorok közül, talán megkönnyebbülést okozva annak, aki cellája magányában írta őket.

R. Margit, született 1895-ben, háromszor volt büntetve, kimerítőt élettörténetében így írja le bukását: „Eleinte nagyon tisztességesen viseltem magamat, de később sok mindenre rá akartak venni; de én még akkor mindazoknak ellentálltam és elszegődtem egy tisztességes házhoz, akiknek színházok volt a városligetbe, ahova én kijártam. Én nekem megtetszett, vagyis a lányok rábeszéltek, hogy menjek be a színházba játszani és megismerkedtem egy fiatal emberrel, aki mondta, hogy tudok megélni havi 60 koronából és elcsalt a színházból. Ő vett ki lakást és én is odamentem lakni és tovább nem engedtem semmiféle munkába sem. Tőle kaptam kosztot, ruhát és egészen el is szoktam a dologtól, mindég az utcán voltam...”

O. Julianna, aki tizenhárom esztendőskorában fejszeceapásokkal ölte meg atyját, aki családját kizozta, következőképpen írja le a gyilkosságot: „Én, meg Mari néném hazamentünk Lugosról, hogy megkérjük apánkat, ne kizozná édes anyánkat Szuzsannát, inkább váltson cselédkönyvet Szuzsannának, hadd menne szolgálni ő is. Mikor haza értünk, ides anyám kint álot az udvaron és azt monta, ne menjetek be, mert lefeküdt apátok és nem lehet vele beszélni, mert nagyon mérges, hanem várjátok meg, míg elalszik s üsítetek agyon, mert ugyse tudunk soha megszabadulni tőle. Meg vártuk míg elalszik akkor én bementem és a nagy fejszével ütöttem vagy négyszer, Mari be-

jöt utánam és a válára ütöt, de már akkor meg volt halva és ides anyám azt monta, vigyük ki a kertbe, nem érdemli meg azt se, hogy itt hagyjuk az ágyon. Mi három lányok meg akor este a tíz óras vonaton vissza mentünk Lugosra, ahol szolgáltunk és másnap tíz órakor le-tartóztattak.”

R. Mária, gyermekgyilkos bonne, tizenhat esztendőskor, öt évi fogházra ítélt, négy oldalas önvallomásában többek között a következőt mondja el: „Állásomból ki kellett lépnem, a terhesség jelei mutatkoztak rajtam és a kis lány folyton kérdezte, hogy miért dagadt a testem? Pénzem alig volt, lakást nem kaptam sehol. Ekkor irtam neki, hogy segíyezzen néhány forinttal. De ő azt felelte Aradról, hogy hagyjam békében, különben eltoloncoltat. Ő most már házas ember, nem foglalkozhatik ilyesmivel és nem küldött egy krajcárt sem, holott háza, szőlője van. Két napig csak kenyeret ettem, munkát nem találtam, a pénzem elfogyott, kolduljam. A városligetben, a tó hidja alatt szültem meg gyermekemet és kétségbeesésemben öltem meg... Istenre bízom bűnömöt!...”

Felmegyünk a második emeletre, ahol a rákospalotai leány-javítóintézet szigorított osztályát — melynek kísérőnőm az erkölcsi vezetője és tanítója — helyezték el. Itt is példás a rend és tisztaság, éppen mint az első emeleten. A növendékek egy része alváásra készíti elő a hálótermeket, felmossa a padlót, tisztítja az ablakokat. Egy szoba nyitott ajtajából pedig orgonaszó mellől Schubert miséjének akkordjait hozzák felénk fiatal női hangok. Az osztály jóviseletű növendékei jutalmul énekleket kapnak a fogház kántorától.

Kísérőm vöröses hajú, vércse-szemű, vékony kis lányra figyelmeztet, aki kelleetlenül köt egy durva pamut-harisnyán.

— Nézze meg ezt a tizenhatesztendőskorú lányt! — sugja fülembé. — Igen jó családból való, huga egy hírneves pesti orvosnak. Szülei harmadszor voltak kénytelenek ideadni őt. Otthon nem lehet megfékezni. Akárhogy vigyáznak is rá, megszökik és a legveszedelmesebb apacsok és perditák társaságát keresi... Leányoknál általában a 14—16 esztendő a kritikus életkor. A 18 éves kevésbé romlott, mint a 15 éves.

— Beszélhetek ezzel a jócsaládból való „kisasszonnyal”? — kérdezősködöm.

— Hogyne, tessék csak! De nem fog őszinte feleletet kapni, mert nagyon álszentkedő és nem őszinte... Paula, gyere csak ide!

Vonakodva, kedvetlenül közeledik felénk az „uri” növendék.

— Miért nem uralkodik magán, igyekszik jól viselkedni, hogy otthon maradjon? — faggatom őt. — Nem rettenetes, megszégyenítő magára nézve az itt tartózkodás, ebben a környezetben?

Nincs felelet.

— Szeretne hazamenni?

— Igen.

— Nem adná magát megint csavargásra? A vállát vonogatja:

— Nem tudom.

— Hát miért nincs türelme otthon, miért nem szereti a rendes életet?

Most kitör belőle az őszinteség:

— Mert unalmas! — feleli.

A munkatereimből átmegyünk a kórházba... A világtól, az élettől való elszakadást talán ezek a disztelen vas-fekhelyek bizonyítják legkönyörtelenebbül; ezek az ágyak, melyek darócpárnáiba annyi szenvedőnek nyögése ful, anélkül, hogy gyengéd kéz simitáná végig a verejtékes homlokot, vagy hogy kinban átvírasszott éjszakákon át, egyetlen meleg, szeretetteljes szó vigaszt nyujtana. A betegek egymást biztatják, szórakoztatják. A kórtermek nincsenek tulzsufolva, de kártékony együttlétben van ott kiskoru és megrögzött vén bűnös, megope-rálandó beteg és olyan, akit tudóvésze már esztendőskor óta ágyához láncol. Elképzelhető, hogy, a nyitott ablakok dacára, milyen itt a levegő és hogy milyen lehet télen.

Ezen csakugyan változtatni, segíteni kellene. Bűben dr., aki hosszú évekig volt a márianosztrai női fegyház orvosa és annak

kórházában olyan kitünő viszonyokat terem-
tett, a pesti gyűjtőfogházban, ahol most mű-
ködik, is megkezdhetné eredményt hozó, át-
alakító munkáját.

Amikor belépünk, a panasz, a nyögés,
a szitkozódás áradata hömpölyög felénk. Egy
tagbaszakadt asszony, — anyagyilkos —
mint a kisgyermek, úgy panaszkodik, hogy
az orvos nem szabadítja meg orrát a polip-
tól, holott neki iszonyuan fáj emiatt a feje
és már önköltségen kérte az operációt. Egyik
ágyban ravasz, gonosz arcu banya fetreng.
Egész életén át lopott, sikkasztott, csalt, ke-
rített. Most gyáván retteg a műtétől, melyet
kilátásba helyezett a doktor és folyton hé-
ber imákat mormol. Nyitott ablak mellett
fekszik a hirhedt Petroné, aki nyolc évvel
ezelőtt megölt egy öreg, házaló ékszerészt és
holttestét darabokra vágva, gyermekkocsiban
tolta át a Lánchidon Budára. A gyilkosságért
átszenvedett fegyház után kiszabadult Má-
ria-Nosztráról, de csalásért, sikkasztásért
csakhamar ismét börtönbe jutott. A gyűjtő-
fogház kórterméből alig fog már kikerülni,
mert előrehaladott stádiumu tüdővész gyötri.
Azt mondják, hogy most igen jól viselkedik,
magába szállt és saját szomorú példájával bi-
zonyítva szavait, erkölcsi oktatásban része-
síti a kórház kiskorú betegeit.

A gyermekágyas nők termében felénk
rohan a sok asszony. Valamennyi a gyer-
mekét mutatja, hogy milyen szép, milyen jó,
alig hallatszik a sirása. Négy hétig mind-
egyik szoptathatja a maga porontyát, aztán
elveszik tőle, átadják a Menhelynek, mely
kihelyezéséről gondoskodik és az anya ta-
lán sohasem találkozik többé gyermekével.
Akad közöttük olyan, aki már a szülés per-
cében is ezt a közeli válást siratja, a leg-
több azonban minden gyengédség, lelki fáj-
dalom iránt eltompulva, adja át kicsinyét.

Elnézem, amint egy tagbaszakadt ci-
gányasszony a maga erős, duzzadó emlőjét
nyújtja egy perditasorba sülyedt, ványadt
kis cselédlány csecsemőjének . . . Az anyák
itt is részvételt vannak egymás iránt!

Csernák Rezső, a fiú-osztály hosszú évek
óta itt működő, kitünő pedagógusa, még meg-
mutatja a fogház muzeumát és könyvtárát.
Az utóbbiban ott találok az összes ifjusági
iratokat, Jókai, Vörösmarty, Mikszáth,
Herczeg Ferencz műveit. A rabok nagyon
szeretnek olvasni, alig várják a vasárnapot,
amikor mindenki cellájába vihet könyvet.
Hétköznapokon a kézimunkatermekben ol-
vas fel egy növendék a többinek, hogy ne
csak ujjai, de gondolatai is foglalkoztatva
legyenek. A muzeumban néhány érdekes
tárgy köti le az ember figyelmét. Megszám-
lálhatatlan szilvamagból nagy bábút állított
össze egy fegyenc. Ez volt életműve. Egy
másik kenyérbélből mintázott egészen lendü-
letes szabadságszobrot. Finta csinos plakett-
jei üveg alatt vannak kiállítva . . . Talentum
igen kevés nyilvánul meg a börtönök falai
között. Mikor elhagyom a fogházat, a ne-
héz zár csattanásával száz meg száz szem-
pár vágyakozó, elkeseredett fellobbanását ér-
zem és az elintézetlen kérdés gyötör: vajjon
mit tehetne az emberiség boldogtalan testvé-
reiért odabenn?

